

dialogen

TEMA KONST- & ARKITEKTURUNDERVISNING

Dan Wolgers

FÖRE OCH EFTER BOLOGNA

KONSTAKADEMIEN

The Royal Academy of Fine Arts

*Alla texter i essäserien Dialogen har global paginering,
vilket innebär att sidnumren är unika för var essä
och desamma som i kommande tryckta upplaga.*

Copyright © *Dan Wolgers och Konstakademien*
Redaktör och ansvarig utgivare *Susanna Slöör*
Grafisk form *Leif Mattsson / Omkonst*

*Essäserien Dialogen utges med bidrag från
Kungl. Akademien för de fria konsterna, Göran Lagervalls stiftelse.*

KONSTAKADEMIEN
The Royal Academy of Fine Arts

Dan Wolgers

FÖRE OCH EFTER BOLOGNA

FÖRE BOLOGNA

När jag i mitten av 90-talet tillträdde som professor vid Kungl. Konsthögskolan undervisades det enligt i stort sett månghundra-åriga metoder. Eller rättare sagt, utan några särskilda metoder alls, eftersom konstnärlig färdighet traderas. Att konstnärskap inte kan läras ut är inte en svaghet – det är en styrka.

Men under min tid vid skolan kom politiska beslut att tränga ut den kultiverade, förfinade, oberoende urmodellen, välbeprövad och välfungerande, i ständig utveckling och förnyelse när varje ny konstnärsgeneration tog vid där den förra lämnat över.

Istället kom i slutet av 90-talet alla högskolor, också de konstnärliga, att anpassa undervisningen inför den frivilliga harmoniseringen i Europa till den så kallade Bologna-processen, vilken var under uppsegling. Bologna-processen har en i sig vällovlig avsikt – att främja alla högskolestudenters rörlighet mellan europeiska högskolor och att därmed främja anställningsbarheten efter examen. Denna rörlighet ska åstadkommas genom att göra akademiska examina jämförbara i 47 länder.

Kritiker hävdade att överenskommelsen främst var ett medel för att låta marknaden och arbetsgivare styra över hur universiteten skulle utvecklas, medan processens tillskyndare gjorde gällande att undervisningen över hela Europa på detta vis verkligen skulle bli samstämd och att examina därför skulle ge mer rättvisa utslag.

För egen del ansåg jag att det var utan mening att vi gavs i uppgift att skapa denna höga rättvisa på konsthögskolorna. Systemet är inte användbart på konstutbildning; dels är anställningsbarhet inte något som allvarligt inriktade konststudenter och konstnärer reflekterar över och dels är konstnärlig kunskap inte mätbar.

Utan titel, 1990
... Atlas med allt besvärligare börda...
© Dan Wolgers. Foto: Jan Almerén

Men konsthögskoleutbildningen tvingades med skohorn ner i Bolognaprocessen – i rättvisans och harmoniseringens namn.

Befallningen till harmonisering med Bolognaprocessen kom att för de fria konsterna få så allvarliga konsekvenser att de ännu inte kan överblickas.

UNDER BOLOGNA

Ofta när man möter absurda regler kan man bli av med dem genom strikt tillämpande. Det gjorde jag till en början, jag tillämpade Bolognaprocessens regler överallt på skolan där det var möjligt och också där det inte var det. Jag skäms att säga att det slog helt fel, jag blev nog en mycket duktig Bologna-apostel, till min egen förfäran. Systemet svalde och rentav välkomnade absurda tillämpningar. Jag ängslades och gick tillbaka till den beprövade intuitiva undervisningsmodellen, den utan metod. Men det blev allt tristare och tokigare, för mig och för eleverna – Bolognaprocessen maler ner den naturlighet och omedelbarhet som är omistlig i dialogen mellan lärare och elev, om den ska vara värd att kallas dialog (och om undervisningen ska vara värd att kallas undervisning). Det kritiska tänkandet och den intellektuella rörligheten stympades på praktiskt taget alla nivåer genom hela utbildningen när ramverket efterhand slöt sig allt fastare kring skolan. En urholkande avprofessionalisering smög sig in, sakta men obevekligt, allteftersom den vulgära tillämpningen av Bolognaprocessens idé manifesterades i undervisningen.

Till sist lämnade jag in min avskedsansökan. Jag förmådde inte längre överskyla de metoder och statliga direktiv som jag genom min tjänst var ålagd att tillämpa och genomdriva och utsätta studenterna för. Såväl lärare som elever hade blivit lätt utbytbara (jämförbara) när oreglerade infall, originalitet och konstnärligt oberoende klipptes vid roten i ”den rättvisande utvärderingens” namn. Allt kom att bli jämntjockt och ekvivalent – precis som tillskyndarna önskat alltså.

Undantaget var naturligtvis atmosfären runt de allra mest originella och vildaste eleverna och lärarna, de har alltid funnits och alltid klarat sig. Malstenarna gick över de andra, de många, de vars sköra spirande talang och begåvning en konstskola är satt att värna och utveckla med de intuitiva medel som är tillgängliga endast för den verkligt oberoende och kunniga handledande konstnären – den som verkar självständigt och inte går andras ärenden. Och malstenarna gick över den undervisande personalen, de påverkade allt och alla på skolan.

Bolognaprocessen påverkade också Högskolelagen i vars § 8-9 nu stipuleras att högskoleutbildning ska ”utveckla studenternas förutsättningar för yrkesverksamhet som ställer stora krav på självständighet *eller forsknings- och utvecklingsarbete*”. Det är slutet i denna paragraf (i min kursivering) som har slagit sönder konsthögskolorna. Studieresultaten från de mest självständiga konsthögskoleeleverna, de med starkast integritet, går naturligtvis inte att vetenskapligt utvärdera och bedöma inom Bolognaprocessens ramverk. Skolornas utbildningsmedel (de statliga pengarna att driva skolorna) uteblir därför om självständiga, omätbara elever uppmuntras. Sådana elever blir inte lönsamma för skolan, de blir istället en belastning för skolans ekonomi. Men lagtexten erbjuder alltså de anslagsberoende konsthögskolorna en smitväg till andra ”mätbara” elevpoäng och därmed till utbildningsmedel; de unga elever som ännu inte har nått självständighet uppmuntras och tubbas att istället ge sig in i det forsknings- och utvecklingsarbete som lagtexten erbjuder som alternativ till den olönsamma självständigheten. Bäst för skolorna vore förstås om alla elever gav upp sin självständighet och lät sig värvas för ”forskningen”, det blir säkra pengar till skolorna.

SEDAN BOLOGNA

Nu har det gått nästan tjugo år och Bolognaprocessen är genomförd. Dess förhärjande verkan har sedan många år satt spår bland

unga konstnärer och i konstlivet och på sina håll befinner sig undervisningen i fritt fall. Unga konstnärer som gått på högskola har aldrig mött något annat än poängsystem och ekvivalerade examina med särskilda fordringar på skriftliga redogörelser för det egna konstnärskapet. Det är ett svek mot de unga och det är en förvanskning av grundtanken med konstundervisning. Om gryende konstnärskap anses färdigutvecklade att redovisas och examineras vid en särskild tidpunkt under studieåren så strider det mot det som borde vara en konstskolas första uppgift – att bibringa eleven konstnärlig integritet, och att samtidigt hålla på skolans egen.

Kontakten med den förr så självklara konstnärliga integriteten, förmedlad genom generationer, är bruten. Eleverna bedras att tro att detta konstnärskapets uppgift – att leverera mätbara resultat, att presentera en röd tråd, att vara anställningsbar, genomsiktlig och till hands.

Bolognaprocessens fordringar på jämförbara skriftliga studieresultat har medfört att konstundervisningen kommit att akademiseras allt mer, med falsk akademisering som följd.

Före Bolognaprocessens införande vid slutet av 90-talet kunde de konsthögskoleelever som skrev ofta prestera texter som var i samklang med vad de åstadkom för övrigt i sina ateljéer. Text och bild kunde bilda en konstnärlig helhet, eleverna bottnade i och förstod vad de själva skrev (och vad kamraterna skrev) – text och bild växeldrog i arbetet med att finna och utveckla den konstnärliga talangen.

Efterhand genom åren har det blivit allt svårare att spåra samband mellan texter och verk och dessutom har skilda elevers texter kommit att bli intill förväxling lika varandra.

Det är betecknande att medan de obligatoriska mastersutställningarna redovisas helt öppet i offentligheten ljus så förpassas de lika obligatoriska och för Bolognaprocessens giltighet så fundamentala mastersessäerna bort från tillgängligheten till en parallell existens i skymundan på skolornas analoga bibliotek, fjärran från det förment naturliga och öppna sammanhang i vilka de uppstod.

Utan titel, 1999
... jordarna tittar i böcker om sig själva...
© Dan Wolgers. Foto: Jan Almerén

Bolognaprocessens goda föresatser om öppenhet och livfullt kunskapsutbyte har som en särskilt allvarlig konsekvens fått slutenhet, likriktad språklig stumhet och torftighet till följd när avsikten naturligtvis har varit den motsatta.

I Bolognaprocessens spår talas det beklagligtvis numera om konstnärskapet som forskning, att konstnären är (som) en forskare och man framhåller det som något nytt och friskt. Men är det så nytt egentligen, och är det friskt och är det verklig forskning? Resultaten av den konstnärliga forskning som under en följd av år har redovisats har inte så mycket med forskning att göra (om man med begreppet verkligen menar allvar) som den har att göra med reflektion, konstnärers ständiga följeslagare, fast numera utspökad till vetenskap.

Konstnärlig forskning på vetenskapliga forskares villkor är en vanskelig syssla, dömd att betraktas som en amatörhobby i den vetenskapliga världen, för att inte tala om i den seriösa konstvärlden.

VÄRN MOT BOLOGNA

Som en följd av mina erfarenheter av Bolognaprocessens utarmning av den konstnärliga integriteten har jag hösten 2015 börjat undervisa i ”skrivträning” vid konstskolan Basis i Stockholm. Till en början bekostar Konstakademien undervisningen. Skrivträningen syftar till att under enskild handledning och under bland annat så kallade gensvarsövningar frilägga elevens förmåga (eller oförmåga) att samla sig kring sin egen talang och till att uttrycka reflektioner kring den, såväl muntligt som skriftligt.

Som ett led i denna strävan uppmuntras eleven att i tal och skrift också formulera sig kring studiekamraterna. De hämningar i att uttrycka sig muntligt eller skriftligt som kan följa outvecklad förmåga till självreflektion skjuts ofta i bakgrunden när man istället reflekterar över andra.

Skrivträningen avser att med enkla medel, under de vardagliga studierna på skolan, bruka dessa två skilda färdigheter (att reflektera över sig själv och andra) till att utveckla en tredje förmåga – den att under fri association nyttja det språk, den språkförmåga man redan besitter, och att undan för undan utveckla den.

Efterhand kan eleven närma sig sin talang och bruka den sådan den är, i offentliga sammanhang, i tal och i skrift, utan att göra våld på sin egenart eller begåvning.

Skrivträningen syftar till att upprätta och försvara både elevens komplexitet och elevens integritet och därigenom också till att hjälpa eleven att förstå andras. Ytterst avser skrivträningen att utrusta eleven med medel att längre fram i utbildningsgången gå ofördärvad genom Bolognaprocessen.

Ur medvetandegörandet om den egna komplexiteten och integriteten kan det spirande konstnärskapet växa med större självkänsla, oberoende, mod och uthållighet – fyra hörnstenar i ett utvecklat konstnärskap.

KONTENTA

En konsthögskola formas av dem som är angelägna om dess verksamhet, eller tvärtom av dem som inte är det men som trots det äger inflytande över den och över utbildningsgången.

Men ingen kan utbilda konstnärer och ingen kan utbildas till det. Jag anser att en konstnär som undervisar inte ska tillämpa undervisningsmetoder eller utvärderingsmetoder andra än de som framsprungit ur det egna konstnärskapet. Min erfarenhet är att konstnärens värv är en gärning som bäst går i arv genom den äldre konstnärens kamratskap till den yngre person som längtar efter att finna utlopp för sin lust, sin oro, sin vilja. Kunnandet som kanske kommer efterhand går inte att examinera. Man kan som mogen, ansvarsfull konstnär inte annat än vägleda, skjuta på, reflektera och uppmuntra till självreflektion. Kamratskap räcker då långt, längre än de ”mätbara” metoder som otåligt dränker och tystar

mullret och missljudet i den unges sinne innan det funnit sin klara, personliga ton. Det djupt pedagogiska instrumentet är att som lärare förstå att gå emot sitt eget sinne och sin egen konstnärliga övertygelse. Det är mänskligt att tro att det man ogillar hos eleven är felaktigt men som konstnär är man bunden till att möta det främmande hos eleven för att också möta det främmande i sig själv. Det är sann internationalisering, vida överstigande banal internationalisering i det fysiska rummet.

När det är lättare än någonsin att skapa internationella kontakter kommer det djupt privata under hot. Språk och uttryck nivelleras när särprägel och dialekter rundas av för att bli hanterbara i den akademiska, vetenskapliga sfären. Bolognaprocessen kan ses som ett direkt kommando till sådan anpassning över hela det humanistiska fältet, inte endast de konstnärliga skolorna är utsatta.

Konsten marginaliseras när unga konstnärer vallas allt djupare in i isolering, såväl på skolan som (vad värre är) efter den så kallade examen. Konsten sluter sig och utesluts, i vetenskapens namn men inte på vetenskapens grund.

Att lära ut är den kanske allvarligaste uppgift en människa kan åta sig. Att lära ut på just en konstskola fordrar oförskräckt bistånd till det unika, uthärdandet av den myllrande mångfalden och genomlidandet av att man inte kan få veta hur det ska gå, med någonting – jag anser att konstundervisning fordrar avsvärandet av andra ramar än de som ens konstnärliga moral påbjuder, jag anser att man med obrottslig lojalitet mot konsten måste stå pall för de medvetna eller bara naiva viljor som strävar efter att inlemma konsten bland nyttig forskning, underhållning och kommers.

Konsten har inget ärende.

Stockholm i september 2015

Dan Wolgers, konstnär och ledamot i Konstakademien

KONSTAKADEMIEN
The Royal Academy of Fine Arts